

СВІТЛИЙ ПАМ'ЯТІ ІВАНА МАКСИМОВИЧА ЄРЕМЕЄВА (1887–1957 рр.)

Народився Іван Максимович Єремєєв 19 січня 1887 р. у м. Ромни Полтавської губернії.

Глибокі теоретичні знання, практичну підготовку й досвід із селекції й насінництва, агрономії, техніки, ботаніки, хімії, захисту рослин та ін. майбутній учений здобув у Франції. У березні 1917 р. Департамент Землеробства призначив його старшим спеціалістом і керівником відділу селекції й насінництва озимої пшениці, вівса та цукрового буряка Миронівської дослідно-селекційної станції. І. М. Єремєєв у порівняльному випробуванні на 1917–1918 рр. висіяв наявний матеріал з ліній озимої пшениці, відібраних у 1915 р. спеціалістом В. Є. Жолткевичем і частину цього матеріалу посіяв

окремо ділянками в розмноженні. У сортовипробуванні з усіх доборів у 1919 р. лінія № 264 посіла перше місце. У 1920 р. лінія № 264 теж була рекордистом з перевагою за всі роки за комплексом показників на 20–25 % і Іван Максимович просив надати їй назву «Українка 0246» згідно побажання засновника станції А. С. Франкфурта.

За результатами Державного сортовипробування на Іванівській, Іллінецькій та Полтавській станціях 18 червня 1923 р. Сортонасінневе управління визнало «Українку 0246» як універсальний, урожайний і посухостійкий сорт з високими хлібопекарськими властивостями для впровадження на Лівобережній Україні. Вона зайняла найбільші площі посіву, експонувалась на Всесоюзній сільськогосподарській виставці й ярмарку в м. Лейпциг як рекордист. За 1925–1927 рр. додатковий збір зерна від її впровадження становив 277 тис. т. Вона стала гордістю вітчизняної селекції й візитною карткою України. Іван Максимович дослідив і описав її особливості, однаково об'єктивно переваги й недоліки та визначив завдання селекції на майбутнє. У першому томі «Теоретичних основ селекції» М. І. Вавілов відзначив «Українку 0246», її відмінні борошномельно-хлібопекарські властивості, найбільше поширення в СРСР та світі, статті І. М. Єремєєва про чисті лінії та внутрішньовидову гібридизацію в співавторстві з іншими вченими. Ця підтримка є великою заслугою поширення «Українки 0246». Вона використовувалась у схрещуванні безпосередньо та через виведені з її участю сорти. Її нащадками є понад 300 сортів. У тому переважно безості й сильні за якістю Лютесценс 17, Безоста 4, Безоста 1, Аврора, Кавказ та ін.

Жахливим випробуванням для І. М. Єремєєва був арешт у Маслівці 28 листопада 1930 р. та дев'ять місяців ув'язнення в ДОПРі Лук'янівської тюрми. Мучителі вимагали підписати звинувачення за доносом «бдітельного громадянина». Іван Максимович надав для захисту необхідну документацію з сімейного архіву, результати досліджень, наукову й бухгалтерську звітність. Він розумів, що переваги «Українки 0246» переконали світ, хто є основним учасником виведення й поширення сорту та який у кого внесок у селекційну науку.

Після звільнення в 1931–1933 рр. І. М. Єремєєва призначили завідувати відділом селекції й насінництва цукрових буряків та зернових культур Всесоюзного НДІ цукрових буряків на Батієвій горі, якому була підзвітна й Миронівська станція. Продовжував селекційну роботу, на зло відповідав добром, умів співпрацювати, для нього не було ворогів. Жили в нестатках. Восени настав холод і голод. По картках отримували спершу 200, а потім 100 та 50 грамів хліба, а навесні 1933 р. помирали голодуючі. Наприкінці 1933 р. перейшов у ВІР, де голодомору, як в Україні не було. У м. Пушкіні (колишнє Царське Село) був заступником директора і завідувачем відділу пшениці. М. І. Вавілов доручав йому складні й відповідальні завдання. Розмножував виведені В. Є. Писарєвим

сортів, насіння яких було обмаль, налагодив насінництво, розгорнув науково-дослідну роботу з метою створити для Півночі такий сорт, як «Українка» для Півдня. Це ще був період розквіту ВІРУ.

Восени 1936 р. І. М. Єремєєву за сукупністю робіт присудили ступінь доктора сільськогосподарських наук. Співробітники захоплювались його великою працездатністю на дослідках в лабораторії, допізна вдома, без літніх відпусток, щоб поліпшити сорти пшениці для Півночі. М. І. Вавілов намагався підняти селекційний процес від мистецтва тільки обдарованих селекціонерів до рівня науки. 17 листопада 1939 р. пленум Держкомісії СРСР визнав співавторами «Українки 0246» В. Є. Жолткевича, Л. І. Ковалевського та І. М. Єремєєва нарівні. Їм видали авторські свідоцтва та премії згідно постанови наркома землеробства СРСР. Він відзначив, що під керівництвом І. М. Єремєєва Ленінградською селекційною станцією виведено й передано держкомісії на випробування сорти пшениці, вівса, ячменю й гороху, районовано сорт озимої пшениці ДС 2444, ярої — Тулун 3А/32 і Тулун 70В/8 та гречки Альгаузен. Премію 50 000 крб. І. М. Єремєєв отримав у 1939–1940 рр. На відкритті Всесоюзної сільськогосподарської виставки 1 серпня 1939 р. він експонував «Українку 0246» та отримав Золоту медаль. Але великим випробуванням і горем для нього була втрата видатних вчених, особливо замученого в саратовській тюрмі та загорнутого мерзлою землею разом з іншими навесні 1943 р. незламного й незабутнього генія академіка М. І. Вавілова.

Фашисти захопили м. Пушкін 17 вересня 1941 р., а 16 вересня о 4.30 ранку, нічого не знаючи про дітей, І. М. Єремєєв повернувся у ВІР. Напружено працював, щоб зберегти й евакуювати знамениті колекції. Наприкінці листопада він попав під скорочення і був призначений заступником директора по науці й завідувачем відділу селекції та насінництва Північнодвінської дослідної станції біля м. Котлас Архангельської області. Перше мусив знищити заражені бруцельозом стадо й корівники, побудувати нові, обладнати артезіанські свердловини з вітровими водокачками, забезпечити співробітників молоком, городами, садовим матеріалом овочів, ягідників і фруктів. Налагодив селекційну роботу, насінництво та забезпечення господарств області елітою кращих сортів. У другій половині вересня 1944 р. І. М. Єремєєв повернувся в м. Пушкін і до березня 1945 р. працював заступником директора по науці Ленінградської дослідної станції, налагоджував забезпечення господарств сортовим насінням.

У першій половині вересня 1945 р. переїхав у м. Біла Церква і працював завідувачем кафедри селекції та насінництва Білоцерківського сільськогосподарського інституту. Рішенням ВАК СРСР 1946 р. І. М. Єремєєву видано диплом доктора сільськогосподарських наук і атестат професора.

Навесні 1951 р. Іван Максимович очолив кафедру рослинництва й селекції Уманського сільськогосподарського інституту, де продовжував дослідження Українки 0246 та вдосконалення її сортової агротехніки. Спільно з професорами С. С. Рубіним і С. М. Бугаєм значно посилили роботу аспірантури й наукового студентського товариства. Син Микола Іванович Єремєєв під керівництвом професора С. М. Бугая очо в аспірантурі підготував і захистив у 1963 р. дисертацію про особливості сортової агротехніки нового сорту Білоцерківська 198 порівняно з Українкою 0246.

Іван Максимович у співпраці з професором С. К. Руденком, застосовуючи азотні підживлення й зрошення за методикою академіка А. О. Сапегіна, отримували врожай високоякісного зерна Українки 0246 на рівні 60 ц/га. З професором С. С. Рубіним і аспірантом В. А. Ільченком уперше дослідили особливості кореневої системи Українки 0246 та виготовили стенд для навчального процесу. Досліджував улюблену Українку і в передових господарствах навколишніх районів і областей, отримував і оцінював результати творчої співпраці, давав цінні поради.

Г. І. Мусатов, тоді доцент, свідчив, що Іван Максимович розповів як поширював сорт за допомогою чудових художніх плакатів на перехрестях доріг зі зверненням:

«Хліборобе, хочеш мати гарну жінку – сій пшеницю Українку!». Сприяли поширенню сорту також картини й вишивки славетної народної художниці Катерини Білокур.

Українка 0246 є неперевершеною й за тривалістю її районування. У 1956 р. Іван Максимович був учасником Всесоюзної сільськогосподарської виставки, отримав медаль на честь 100-річчя І. В. Мічуріна. Рішенням ООН Українку 0246 було затверджено світовим стандартом сильних пшениць, вона займала щорічно площу понад 300 тис. га. Але найбільшим досягненням свого життя він вважав учнів, видатних учених: В. М. Ремесла, Ф. Г. Кириченка, Д. О. Долгушина, П. Х. Гаркавого, В. І. Дідуса та ін. І в Умані він дуже любив студентів, читав чудові лекції та був для них прикладом. За стрічкового способу сівби з нормою висіву лише 1 млн/га схожих насінин, розрахованих на кінцеву густоту 4–5 і більше млн/га продуктивних стебел, він отримував більший урожай насіння з кращими врожайними властивостями та продовольчими якостями, ніж із міжряддями 15 см і традиційною нормою висіву. Цей спосіб і нині успішно застосовують у виробництві. Це добре й вічне насіння дає щедрий урожай на полях учнів і послідовників його школи.

У 1956 р. здоров'я Івана Максимовича та його дружини Олександри Георгіївни почало погіршуватись. До 70-річчя він витримав. Це було незабутнє урочисте засідання в переповненій актовій залі. 1 лютого 1957 р. о 23-й годині в міській лікарні помер він, а ранком вдома – дружина. Вони поховані в одній могилі на Софіївському кладовищі. Поруч споруджена церква Марії Магдалини.

Аудиторія 63 названа ім'ям І. М. Єремєєва, на вході встановлено меморіальну дошку. Вічна йому пам'ять!

Основні наукові праці та спогади

1. Єремєєв І. М. Озимая пшеница «Украинка 0246» Мироновской станции. Киев, 1928. 112 с.
2. Єремєєв І. М. Пшениця Українка. Харків: Радянський селянин, 1930. 31 с.
3. Здоровцов А. И., Зинченко А. И., Терещенко Ю. Ф. К 100-летию со дня рождения профессора Ивана Максимовича Еремеева. Вестник с.-х. науки. 1987. №8. С. 131–138.
4. Сигида В. П. Озима пшениця Українка 0246 – мати сортів українських пшениць. Сучасні інтенсивні сорти і сортові технології у виробництві: Матер. наук. конф. Умань, 2007. С. 21–28.
5. Бобир І. К. Спогади про Івана Максимовича Єремєєва директора Миронівської селекційної станції (1926–1932 рр.). Сучасні інтенсивні сорти і сортові технології у виробництві: Матер. наук. конф. Умань, 2007. С. 20–31.
6. Борсук Г. Ю. Єремєєв Іван Максимович. Енциклопедія сучасної України. Київ, 2009. С. 420–427.
7. Уманський державний аграрний університет: історія, сьогодення, славетні імена. Київ: Грамота, 2009. 296 с.

Ю. Ф. Терещенко, доктор с.-г. наук, професор Уманського національного університету садівництва;

В. К. Рябчун, керівник Національного центру генетичних ресурсів України, Інститут рослинництва ім. В. Я. Юр'єва НААН, випускник Уманського СГІ 1974 р.;

М. В. Костюк, кандидат історичних наук, доцент;

В. В. Любич, доктор с.-г. наук, професор;

С. О. Третякова, кандидат с.-г. наук, ст. викладач;

Уманський національний університет садівництва